

چ جۆره دهستوریکمان بویت؟

17-05-2021

نووسه رهکان

ناوهندی لیکۆلینهوهی رووداو

کورتە : گفتوگۆکانی نوسینهوهی دهستووریکى نوئ بۆ ههریمی کوردستان دووباره هاتنهوه سهرمىزی دانوستاندنه سیاسیهکانی کوردستان. ههلبهت گفتوگۆکانی ئەمجاره، بهبهراورد بهوانی پيشتر جياوازتر و جدیترن. ههردوو سهروکایهتی ههریم و پهلهمان مهبهستیانه لهم خولهی پهلهماندا مشتومری دهستووری ههریم نههیلن وههریمی کوردستان بکهن بهخاوهنی دهستووریک .

د.ههلمت غەریب-

راویژکار له ناوەندی لیکۆلینەوهی رووداوا |

گفتوگۆکانی نوسینەوهی دەستووریکی نوێ بۆ هەریمی کوردستان دووبارە هاتنەوه سەرمیزی دانوستاننە سیاسیهکانی کوردستان. هەلبەت گفتوگۆکانی ئەمجارە، بەهەرورد بەوانی پێشتر جیاوازتر و جدیترن. هەردوو سەرۆکایەتی هەریم و پەرلەمان مەبەستیانە لەم خولە پەرلەماندا مشتومەر دەستووری هەریم نەهێلن و هەریمی کوردستان بکەن بەخاوەنی دەستووریک .

ئێستا دوو سیناریۆ بۆ نوسینەوهی دەستووری هەریمی کوردستان هەیه کە، تاراڤەیهکی زۆر لێک دوورن و پیناچیت هیچیان بەتەنیا بتوانن هەریمی کوردستان بکەن بەخاوەنی دەستوور.

سیناریۆی بەکەم نێچیرقان بارزانی و سەرۆکایەتی هەریم پشنگیری دەکەن و بەوجۆرەیه کە هەرسێ سەرۆکایەتیهکە، هەریهکە و سێ یاساناس و راویژکاری خۆی دیاری بکات و بەهاوکاری سەرۆکایەتی هەریم پرۆژەکە تەواو بکەن. بەتایبەت ئەو بابەتە چارەسەر بکەن کە لەنیوان هەرسێ هێزە سەرەکییهکە هەریمدا جێی ناکۆکین. بەواتایهکی دیکە پەرلەمان و حکومەت و سەرۆکایەتی هەریمیش سێ کەس دیاریبکەن و پرۆژەکە ئامادەبکەن و بیدەن و بە لیژنە کۆنەکی نوسینەوهی دەستوور.

هەرچی سیناریۆی دوو هەمە لەلایەن دەستە سەرۆکایەتی پەرلەمانەوه پشنگیری دەکەن و ئەویش بەوجۆرەیه کە، ئەو لیژنە راویژکارییهکی کە سەرۆکایەتی هەریم داوای دەکات دروست بکەن و هەرچوار بابەتی جێی ناکۆکی (کێشە سەرۆکایەتی هەریم، مەسەلە دین و پێگەکی لەدەستوور، سنوری کوردستان و ناوچە کێشە لەسەرەکان، مافی پێکھاتەکان) بکەرێتە پرۆژەیهک و راوێجۆونی هەموو هێزە سیاسیهکانی تێدا جێبکەرێت و بە بناغەکی کاری لیژنەیهکی نوێی دەستووری کە بەبەریاری پەرلەمان دروستبکەرێت، نەک پرۆژەکە بەسەر پەرلەماندا فەرزبکەرێت.

ئەم دوو سیناریۆیه ئێستا جێی گفتوگۆی لایەنەکان و دامەزراره سەرەکیهکانی هەریم. ئێستا پەرلەمان چاوەڕێی هەلۆیستی لایەنەکان و تێبێنیهکانیان دەکات تاوەکو، هەنگاوه پراکتیکیهکان بۆ دانانی لیژنەیهکی نوێی دەستووری دەستپێکات. هەرچەندە هێزە سیاسیه گەرەکانی ناو پەرلەمانی کوردستان وەک پره‌نسیپ لەگەڵ ئەوەن کە لەم خولەدا پەرلەمان دۆسیه‌ی دەستوور یه‌کلای بکات، بەلام ئەمە لەرووی کرداریه‌وه، لە گوتاریکی سیاسی تێپه‌ری نەکردوو.

ئەوه‌ی من مەبەستمە لیژنەدا بێخەمە روو ئەوه‌یه کە ئایا ئێمه‌ چ جۆره‌ دەستووریکمان پێویسته‌ ؟

بەر لە هەرشتیکی پێویسته‌ ئەوه‌ بلێین فەلسەفەکی نوێی نوسینەوه‌ی دەستوور کە ئەمڕۆ لەدنیادا پەیره‌و دەکەرێت، ئەوه‌یه‌ کە دەستوور بۆ کەمینه‌ دەنوسرێت و لە وڵاتدا نەک زۆرینه‌ . چونکە زۆرینه‌ دەسەڵاتدار و بالادەسته‌ و، هەرکات بەرزەوه‌ندیه‌کانی بکەوێتە مەترسی، دەتوانێت پەنا بۆ هەموارکردنەوه‌ی ببات. بەلام ئەوه‌ کەمینه‌یه‌ کە ناتوانێت بە ئاسانی پارێزگاری لە بەرزەوه‌ندیه‌کانی بکات و بپارێزێت، بۆیه‌ پێویسته‌ هەریمی کوردستانیش بەو نەفەسه‌ دەستوور بنوسێت و بەجۆریک پالپشتیکی بەهێز بێت بۆ هەموو جۆره‌ کەمینه‌یه‌ک لە کۆمه‌لگای کوردستاندا.

ئەوه‌ی پێویسته‌ هەموومان بەدەنگی بەرز داوای بکەین و نەترسین ئەوه‌یه‌ کە ئێمه‌ دەستووریک مەدەنیمان بۆی. دەستووری مەدەنی بەومانایه‌ی لەچەپ تا راست لە دیندار بۆ بێ دین، لە کۆنەرقاتیگیه‌وه‌ بۆ هاوهرگەزخواریک بە پالپشتی خۆی برانیت و هەموان وەک یه‌ک لەبەرامبەر یاسا و دامەزراره‌کاندا سەیربکات.

هێزە ئیسلامیه‌کان بەتایبەت کۆمه‌لی دادگەری، جەخت لەسەر ئەوه‌ ده‌کاته‌وه‌ کە پێویسته‌ هاوشێوه‌ی دەستووری عێراق، دینی فەرمی لە هەریم بەدەق دیاری بکەرێت. من پێموایه‌ کە نابێت هەریمی کوردستان خۆی لە قەرەی دیاریکردنی دینی فەرمی بدات، ئەویش لەبەردوو هۆکار:

یه‌کەم: هیچ دەوله‌تیک لە دنیادا نابینن کە لەرێگه‌ی دەستووریک دینیه‌وه‌ ده‌وله‌تیک مەدەنی و دیموکراسی دامەزراندبێت.

دووه‌م: دیاریکردنی دینی فەرمی بەواتای رەتکردنەوه‌ی فره‌بی کۆمه‌لگا لرووی دینیه‌وه‌ دیت و، ئەمەش لەگەڵ سروشتی کۆمه‌لگای کوردستاندا ناگونجیت کە کۆمه‌لگایه‌کی فره‌بی لرووی ئاینی و مەزهبه‌بی و نەتەوه‌بیه‌وه‌.

دواتر هیچ رێگریه‌ک و هیچ دژیه‌کی نیه‌ له‌وه‌ی بە ده‌قیک جەخت لەسەر ناسنامەکی زۆرینه‌ی موسوڵمان بوونی کۆمه‌لگای کوردستان بکات و بەبێ دیاریکردنی دینی فەرمی بۆ وڵات. ئەمە بەهیچ شێوه‌یه‌ک پێچەوانه‌ی دەستووری عێراقی ٢٠٠٥ یش نیه‌.